

Het had niet veel gescheeld of Amersfoort was zijn prachtige Rietveldpaviljoen De Zonnehof kwijtgeraakt. Met de opening van de nieuwe kunsthall KAdE was er in 2009 geen bestemming meer voor de in 1959 geopende schepping van Gerrit Rietveld. Het lot van het gebouw was jarenlang onzeker; verplaatsing, verkoop of verhuur werd meerdere malen overwogen. Daarmee zou een einde zijn gekomen aan een lange periode waarin De Zonnehof met zijn honderden exposities en culturele manifestaties veel stof had doen opwaaien, niet alleen in de stad maar in het hele land.

Het paviljoen was een verrijking voor het culturele leven. Dit boek vertelt de geschiedenis van het Rietveldpaviljoen vanaf de allereerste plannen van de legendarische burgemeester Hermen Molendijk tot aan de herrijzenis in de afgelopen jaren. Met tientallen prachtige illustraties laat het boek zien waarom de stad zoveel geluk heeft gehad met de vestiging in Amersfoort 65 jaar geleden van deze eerste Nederlandse kunsthall.

Hoeveel geluk kan een stad hebben

Hoeveel geluk kan een stad hebben

Rietveldpaviljoen
De Zonnehof
bestaat 65 jaar

Anton Groot
Hans van Helden
Theo Miltenburg

ISBN 978-90-903932-6-1

9 789090 393261 >

Zonnehof
.online

Hoeveel geluk kan een stad hebben

Rietveldpaviljoen De Zonnehof bestaat 65 jaar

**Anton Groot
Hans van Helden
Theo Miltenburg**

Uitgeverij Zonnehof

Opening expositie Sandberg,
typograaf als museumman, 1982,
foto: Jos Ruijsseenaars

Inhoud

- 12 **1945-1959**
Impuls in bescheiden kunstklimaat
Anton Groot
- 40 **1959-1971**
Vooral de gemeenschap toegewijd
Anton Groot
- 68 **1971-1988**
Voor breed publiek en de elite
Anton Groot
- 114 **1988-2004**
Het is goed toeven in de stad
Anton Groot
- 152 **2005-2018**
Voortaan is KAdE nummer één
Theo Miltenburg
- 184 **2019-2024**
Creatieve broedplaats met toekomst
Hans van Helden

1945-1959

Impuls in bescheiden kunstklimaat

Een tentoonstellingspaviljoen aan de Zonnehof, compleet met 6.020 duimen

Anton Groot

Culturele activiteiten genoeg in de stad, maar Amersfoort ontbeerde na de oorlog goede locaties voor uitvoeringen en tentoonstellingen. Burgemeester Hermen Molendijk, een cultureel pionier zonder weerga, slaakte in 1958 een noodkreet en kreeg de gemeenteraad mee: aan de Zonnehof mocht een door Gerrit Rietveld ontworpen tentoonstellingspaviljoen gebouwd worden.

Rietveld zelf tekende ook voor de haken, de zogenaamde duimen, waarmee schilderijen aan de binnenwanden konden worden opgehangen: 80 duimen in 17 lagen per vierkante meter. Vijf werkdagen deed een ploeg erover om de 6.020 duimen aan te brengen die daar vandaag, precies 65 jaar later, nog steeds hun dienst bewijzen.

Amersfoort is voor de Tweede Wereldoorlog een provinciestad met zo'n 50.000 inwoners, waar het leven van inwoners rustig verloopt, maar waar ook duizenden militairen van de vele kazernes leven in de stad blazen. De stad, waar ook burgers en boeren uit de omgeving naar de markten komen, is weliswaar klein maar maakt geen ingeslapen indruk. Er is een bescheiden maar levendig cultuurleven, onder meer in de sociëteiten *Amicitia* en *de Vereeniging*, en dankzij de *Amersfoortsche Kunstkring*, opgericht in 1922 door vier bevriende socialisten: Just Havelaar, Jakob Nieweg, Dirk Coster en Piet Tiggers. Zij organiseren naast tentoonstellingen ook toneelvoorstellingen, concerten en lezingen. In 1934 richt de schilder Joh. D. Hendriks het *Amersfoortsch Kunstenaars Gilde* (AKG) op. Zijn vrouw Cor Hendriks-Delzenne had daarvoor al in 1932 de *Kunstaal Sierkunst* aan de Utrechtseweg 111 van Winifred de Gruyter overgenomen. In 1936 wordt *Fotokring Eemland* opgericht. In 1935 wordt in de Snouckaertlaan het *Grand Théâtre*, een goed geoutilleerd filmtheater,

geopend. Eind jaren dertig is er ook een actief cultureel verenigingsleven met zangverenigingen, de Amersfoortse Opera Vereniging, ruim tien muziekgezelschappen, vier toneelverenigingen, een mandoline- en twee mondharmonica-verenigingen. Op een enkele activiteit na komen tijdens de eerste oorlogsjaren de meeste activiteiten tot stilstand.

Kort na de Tweede Wereldoorlog krijgt Amersfoort een nieuwe burgemeester, de socialist Hermen Molendijk (1896-1983), die stevige ambities voor Amersfoort heeft. Met de komst van Molendijk, die in november 1946 wordt geïnstalleerd, krijgt ook het Amersfoortse kunstklimaat een enorme impuls. Dit sluit aan op de landelijke tendens die erop gericht is om na de gruwelen van de oorlog de gemeenschapszin te bevorderen. De beste kweekplaats voor burgerzin is de gemeente, 'een levensgemeenschap', pleegt Molendijk nog wel eens te zeggen. Ondanks het verdriet en het aangetaste vertrouwen is de toon van opnieuw beginnen, van wederopbouw en vooruitgang aanwezig. Voor Molendijk, die veel daadkracht en vitaliteit bezit, kan het niet snel genoeg gaan. In die periode zijn de inzet en het gezag van de burgemeester grotendeels bepalend voor wat er in de stad gebeurt.

■ Hermen Molendijk

Hermen Molendijk (1896-1983) wordt op 20 januari 1896 in Oud-Beijerland geboren als jongste in een gezin van drie kinderen. Zijn vader Pieter Molendijk, zoon van een boer, is onderwijzer van de dorpsschool, zijn moeder Geertruida Maria van der Kop is een dochter van een welgestelde winkelier. Na de Rijkskweekschool, vervult hij vanaf 1915 zijn dienstplicht in Utrecht. Daar wordt hij lid van de Sociaal Democratische Arbeiderspartij (SDAP) en ontmoet hij Koos Vorrink, de latere voorman van de Arbeiders Jeugd Centrale (AJC) en de SDAP.

Vanaf 1918 werkt Hermen als onderwijzer in Neede en later in Rotterdam, waar hij zich inspant voor de afdeling van de AJC. Hier wordt ook zijn politieke interesse voor het socialisme verder gevormd en neemt hij deel aan diverse gezamenlijke activiteiten van de AJC. Het idee van een nieuwe gemeenschap waarbij man en vrouw gelijk zijn, spreekt hem aan. Hij is er vast van overtuigd dat deze verhouding tussen de geslachten leidt tot harmonieuze relaties en gezinnen en uiteindelijk ook tot een harmonieuze samenleving.

In 1923 trouwt hij met Martha Wubbina Kalter (1899-1998). Na zijn verhuizing naar Groningen wordt hij in 1931 als raadslid voor de SDAP gekozen. Een verkiezingsoverwinning van de partij in 1935 leidt tot zijn installatie als wethouder. In de jaren dertig ageert hij samen met Koos Vorrink tegen het fascisme, en de schijnoplossing waarvoor men in Duitsland heeft gekozen. Aan het begin van de oorlog is hij voor het gemeentebestuur een 'trait-d'union' tussen bevolking en bezetter, maar twee jaar later moet hij onderduiken.

Boven: Burgemeester van Utrecht Ter Pelwijk feliciteert Molendijk met zijn benoeming als burgemeester, 1946

Voorgaande pagina: Een duimpje, door Rietveld bedacht als ophangstelsel in De Zonnehof

Onder: Burgemeester Molendijk en zijn vrouw tijdens de receptie voor zijn 12,5-jarig ambtsjubileum, 1959. Foto Bell/Rodney Photography

Interieur tentoonstellingspaviljoen De Zonnehof met de eerste tentoonstelling, 1959. Foto Bell/Rodney Photography

Onder: Belgische dansgroep uit Dinant bij de opening van 700 jaar stad, 1959. Foto Bell/Rodney Photography

Volgende pagina: Districtsdag voor pijperkorpsen tijdens de stadsfeesten 700 jaar stad met burgemeester Molendijk, 1959. Foto Bell/Rodney Photography

Onder: Omslag programmaboekje 700 jaar stad, 1959

Een net van eenvoudige, doelmatige tentoonstellingsruimten is in verband met de cultuurspreiding zo onontbeerlijk. De expositieruimte wil de beeldende kunstenaar immers de gelegenheid bieden zich zelf te manifesteren, zich zelf te uiten, zich zelf te openbaren. Dat kan alleen als er evenwicht en harmonie is in de omringende ruimte, die niet afleidt of afstotend werkt.

Molendijk in het artikel *Expositieruimten voor de beeldende kunst* in het orgaan van De Nederlandse Gemeente, no 44, 29 oktober 1959

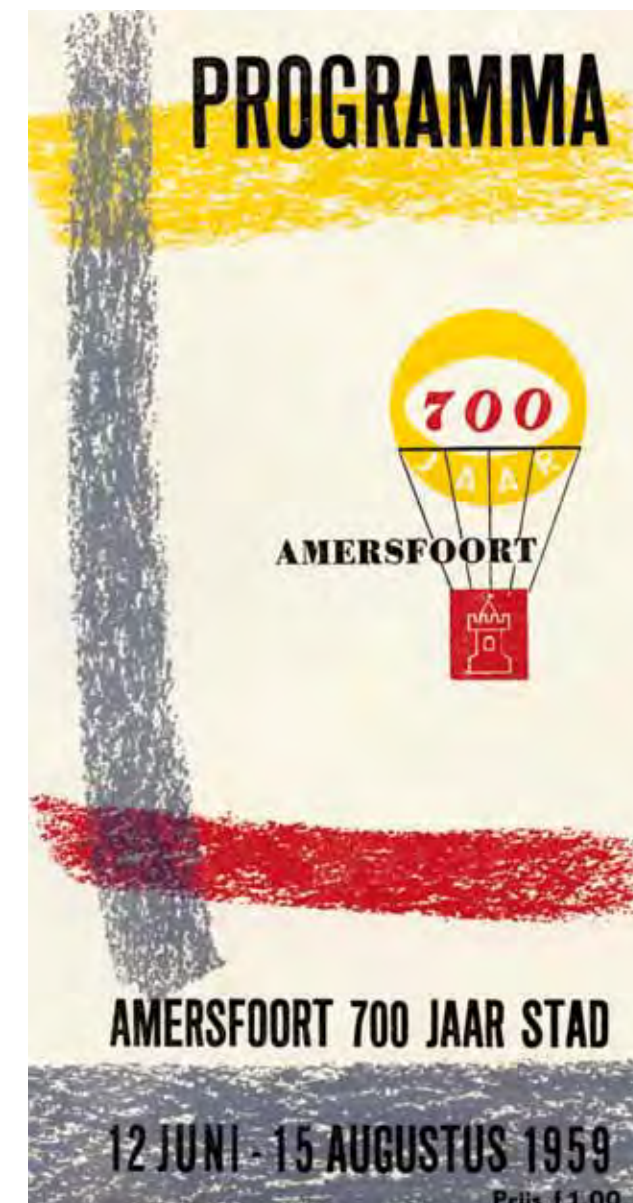

In zijn boek *De overheid en de cultuur (1971)* bespreekt Molendijk ook het onderwerp Expositieruimten. Over het feit dat met bescheiden middelen aanvaardbare expositieruimten kunnen worden gemaakt, schrijft hij: We hebben in ons land te weinig door bekwame tentoonstellingsarchitecten speciaal voor dit doel ontworpen expositiegebouwen. Nadat architect G.Th. Rietveld in de jaren vijftig op Sonsbeek en in Amersfoort getoond had, dat met eenvoudige middelen (de 'Zonnehof' kostte slechts f 150.000) iets unieks te maken was, hadden geleidelijk aan in onze elf provincies zulke expositiegelegenheden op centraal gelegen punten moeten verrijzen. De beeldende kunst in Nederland zou er zonder twijfel een enorme stuwung van ondervonden hebben en de cultuurspreiding zou er op voorbeeldige wijze mee gediend zijn geweest...³⁰

■ **Tentoonstellingsadviescommissie**

B en W geven met brieven van 10 april en 3 juli 1959 het beheer en de exploitatie van De Zonnehof in handen van de Stichting Amersfoortse Gemeenschap. De hieruit voortvloeiende regelingen, zoals het instellen van een adviesraad en de benoeming van de leden hiervan, worden door het AG-bestuur voorbereid. Duidelijk is dat Molendijk niet alleen bestuurslid blijft, maar ook optreedt als voorzitter van de adviesraad voor de tentoonstellingen. In december 1959 bestaat de tentoonstellingsadviescommissie uit: Molendijk, voorzitter, leden prof. dr. N.R.A. Vroom, directeur van de Rijksacademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, architect G. Rietveld, P. Glazema, directeur Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), A. Meilink, docent handvaardigheid Middeloo, J. Troelstra als vertegenwoordiger van de sectie Beeldende Kunst en H. Visser, secretaris.³¹

Boven: *Zwevende kinderen*, 1962
tekening, inkt, van Jef Diedereren

Onder: *Bevrijd land*, 1963
olieverf, Jef Diedereren
Collectie Gemeente Heerlen

Midden: Omslag catalogus, 1963.
Ontwerp: Wim Crouwel

Jef Diedereren (1963)

Uit de collectie van verschillende bruikleengevers komt een grote verzameling werken van de in Limburg geboren kunstenaar Jef Diedereren. Het gaat om schilderijen, gouaches, tekeningen en grafiek. De expositie reist na Amersfoort door naar Heerlen en het Stedelijk Museum in Amsterdam. In de samengestelde tentoonstelling zijn werken met onderwerpen als het landschap, kinderen en oorlogen te zien. Het zijn stuk voor stuk grote geabstraheerde werken die De Zonnehof vullen. Landschappen en figuren worden door Diedereren teruggebracht tot vormen en kleurvlakken. Zijn werk kenmerkt zich door een brede snelle toets en grote tegenstelling van kleurvlakken.

Voor Jef Diedereren

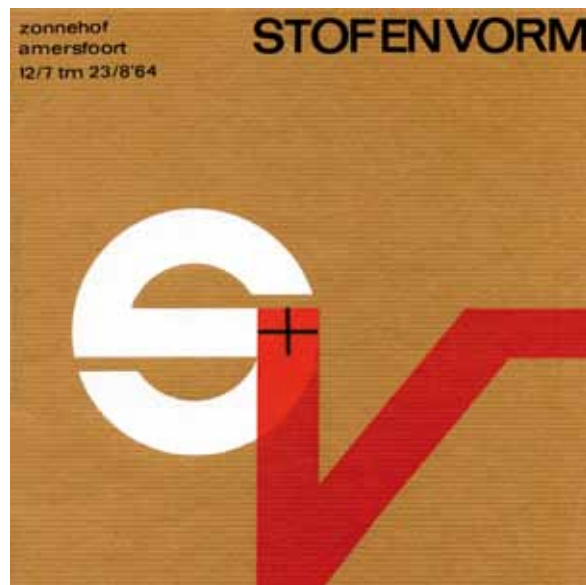
**Wat doet de schilder?
hij verlengt zijn hand tot de ruimten
die zijn ogen vullen met vormen
die zijn ogen zullen zien**

**nog niets ziet hij zelf
hij heeft zijn handen**

**kijk: zij zijn gevuld met steentjes
kieselsteentjes, spaanse coplas
spaanse steentjes, spaanse pepers
rood van waarheid
waarheid voor het onderlinge verkeer
mensen steentjes**

**het is herfst zegt Diedereren
weer om met stenen te gooien
en te tekenen
het lot van de mens
zijn waarheid**

Bert Schierbeek, tekstfragment,
uitgesproken tijdens de opening
van de expositie *Jef Diedereren*, 1963

Bij de vergrote Zonnehof ziet hij een flexibele ruimte voor een vaste opstelling en deeltentoonstellingen en een vaste opstelling voor beeld en geluid met plaats voor 50 personen, een bibliotheek met boeken en tijdschriften op het gebied van de kunsten, waarin de openbare bibliotheek te weinig is gespecialiseerd. Ook ziet hij tijdens de middagpauze een grote groep 'overblijvers' voor wie De Zonnehof attractiever wordt wanneer zij na het bekijken van de tentoonstelling ook met een kop koffie kunnen kijken en luisteren naar films.

Denkend aan de talrijke ruimtelijke voorzieningen, die er op dit gebied in de eerstkomende jaren in Nederland zullen komen, past ons een zekere schroom ten aanzien van de haalbaarheid van een volledig uitgeruste bemanning ter plaatse. Wellicht dat in dit verband meer moet worden gedacht aan een landelijk instituut waarin de beschikbare specialisten worden geconcentreerd en van waaruit de plaatselijke kunst-instituten worden gevoed, zodat zij ter plaatse kunnen volstaan met functionarissen met een brede oriëntatie t.a.v. de eigentijdse kunsten, die in staat zijn de beschikbare ruimten, het te gebruiken materiaal en het publiek goed op elkaar af te stemmen. De Zonnehof als punt tussen droom en daad. Visser beschouwt dit als een groeiproces van de gemeenschap, waarvoor De Zonnehof tot stand kwam. Het is een proces waarin de AG in zijn programma steeds weer aandacht zal vragen voor de hedendaagse kunst, met het doel zicht te krijgen op de wereld van morgen.³³

Boven: Brochure expositie Stof + Vorm, 1964

■ Opnieuw een pleidooi voor uitbreiding van De Zonnehof

In de gemeenteraad wordt door raadslid en oud-directeur van de AG A.J. Jansen in februari 1968 gesuggereerd om De Zonnehof meer mogelijkheden te verschaffen om het culturele leven in de stad te versterken. Omdat het maar niet vlot met de bouw van een cultureel centrum oppert hij opnieuw het idee van kamermuziekuitvoeringen, toneel en voordrachten in Rietvelds gebouw. Daartoe zullen enkele voorzieningen moeten worden getroffen. PvdA-wethouder van Cultuur W. Huslage zegt er niet veel voor te voelen om nog veel geld in allerlei zaken te steken nu 't vrijwel zeker is dat Amersfoort over een jaar of drie inderdaad zal kunnen beschikken over een cultureel centrum. Daar moeten alle activiteiten op cultureel gebied worden gebundeld. Het zou zelfs mogelijk moeten zijn in zo'n cultureel centrum ook tentoonstellingen te organiseren. Huslage weet dat de uitbreiding sterk leeft bij directeur Visser, maar hij is van mening dat aan De Zonnehof niet moet worden getornd en dat het zijn huidige functie moet blijven vervullen. Ook H. Timmer, secretaris van De Ploegh, vindt De Zonnehof absoluut ongeschikt voor andere activiteiten. Ook hij hoopt op het samenvoegen van expositiezalen bij De Zonnehof (waaronder M3), waardoor het mogelijk zal zijn de kleinere tentoonstellingen met die in De Zonnehof zelf meer binnen het bereik van het publiek te brengen.³⁴

Eind 1968 wordt een idee uitgewerkt om het kantoor-gedeelte te veranderen. De muur die de afscheiding vormt tussen de zaal en het keukentje zal worden verwijderd, waardoor een open verbinding ontstaat naar de kantoorruimte. In die ruimte wordt een vouw wand geplaatst die een deel van die ruimte kan afschermen voor diaprojecties. Tevens worden de drie glazen ramen tussen kantoor en zaal verwijderd om ook daar een doorloop te creëren. De vraag is vervolgens waar de zes personeelsleden worden gehuisvest. Ook dit idee, waarvan een tekening is gemaakt door Gemeentewerken, wordt niet uitgevoerd.³⁵

■ Visser directeur NKS

Henk Visser is bestuurslid van de Nederlandse Kunststichting (NKS) in de periode 1966-1969. Eind 1970 solliciteert hij naar de functie van directeur van de NKS. Vermoedelijk is zijn bevoegdheid om de Amersfoortse organisatie te leiden, verminderd na een aantal flinke, door de gemeente opgelegde bezuinigingen en de jarenlange discussies tussen bestuur en gemeente over de structuurverandering van de AG zal hem minder hebben gelegen. De laatste discussie tussen gemeente en het AG-bestuur over de herstructurering van de Amersfoortse Gemeenschap naar de Amersfoortse Culturele Raad heeft hij nog in functie bewust meegemaakt, maar zijn grote passie is de beeldende kunst en het ontwikkelen van tentoonstellingen in De Zonnehof en M3. Het is geen toeval dat hij in een artikel over de toekomst van De Zonnehof in *Museumjournaal* uit 1966 al verwijst naar het instituut NKS.

Brochures en catalogi voor exposities:

- H.N. Werkman, 1963
- Planenmaken, 1961
- 40 jaar Bond van Nederlandse Amateurfotografen Verenigingen, 1961
- Joost van Roojen en Carel Visser, 1962
- De Maaltijd der Vrienden, 1963

zonnehof
amersfoort
joost
van
roojen
schilderijen
carel
visser
ijzerplastiek
twee
november
negen
december

1972-1988

Voor breed publiek en de elite

Met zijn grote netwerk laat Peter Reurslag Amersfoort over de grenzen kijken

Anton Groot

Onder het directeurschap van Peter Reurslag krijgt kunst uit Noordse landen een prominente plek in De Zonnehof, maar ook Amersfoortse kunstenaars vinden er een mooi podium. Reurslag wil een breed publiek trekken, maar schroomt ook niet wat meer elitaire exposities naar Amersfoort te halen. Hij is niet alleen verantwoordelijk voor De Zonnehof, maar ook voor de programmering in het nieuwe theater De Flint en in het openluchttheater Birkhoven, voor kunstzinnige vorming in het basisonderwijs en voor de nieuwe artotheek. Bovendien wordt hij als directeur van de ACR ook geacht alle culturele amateurverenigingen te vertegenwoordigen. Hij ontvangt voor zijn verdiensten hoge onderscheidingen van Noorwegen, Zweden en Nederland.

Directeur van de Amersfoortse Culturele Raad en van De Zonnehof tussen 1972 en 1988 is Peter Reurslag. De tentoonstellingen in deze periode zijn grotendeels ingegeven door de vele contacten die Reurslag vanuit zijn vorige werkomgeving had met Belgische, Duitse en Scandinavische culturele attachés. Zijn voorliefde voor de Noordse landen is van groot belang.

Er gaapt bij de Amersfoortse Culturele Raad (ACR) een directieloze kloof van anderhalf jaar tussen het afscheid van directeur Henk Visser in januari 1971 en de aanstelling van Reurslag op 1 juli 1972.

Prinses Beatrix en prins Claus in de Krankeledenstraat bij galerie Het Kapelhuis tijdens de expositie Sieraad 1900 - 1972, 1972

Onder: Peter Reurslag biedt prinses Christina van Zweden een prent aan tijdens de opening van de expositie Carl Larsson 1853 - 1919, 1975

Volgende pagina's: Peter Reurslag wordt benoemd tot officier in de Orde van de Poolster, door de Zweedse ambassadeur, 1976

Omslag catalogus *Deense Vormgeving*, 1980, favoriet onderwerp van directeur Peter Reurslag

Boven en onder: Dubbele pagina en omslag catalogus expositie Edvard Munch, schilderijen en grafiek, 1981

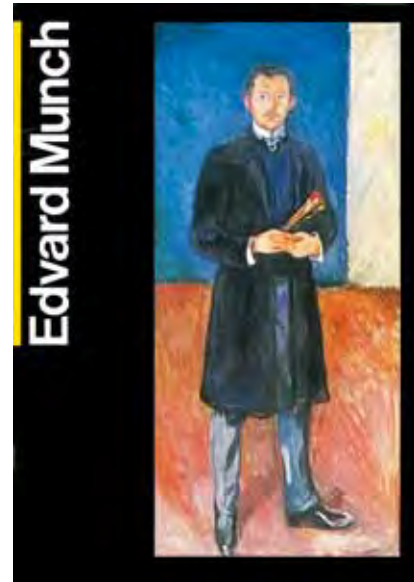
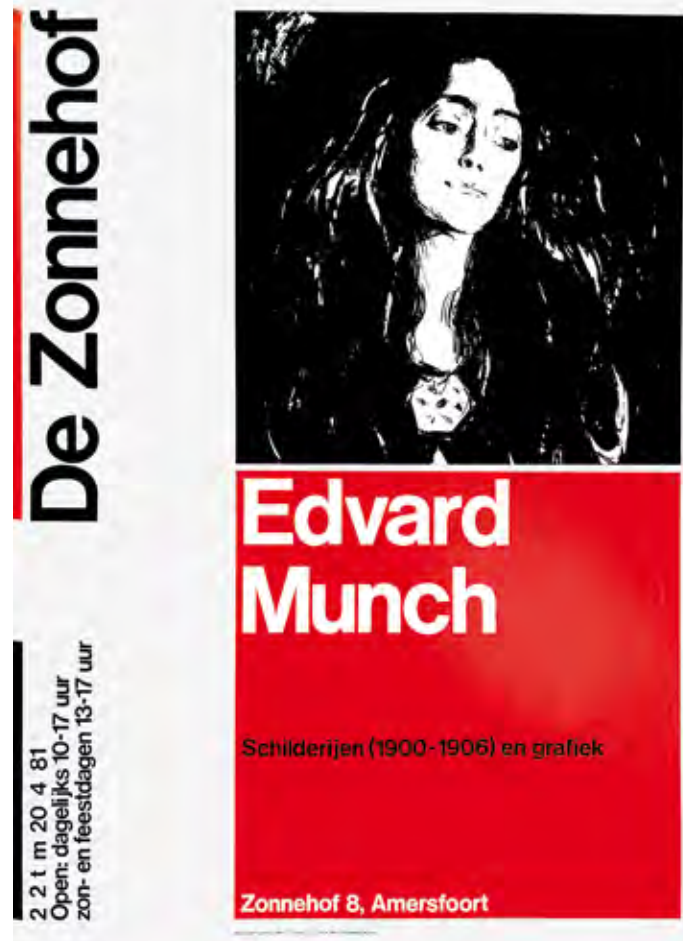
Midden: Affiche expositie Edvard Munch, schilderijen en grafiek, 1981. ontwerpen: Adri Colpaart

Volgende pagina: Inrichten van de expositie Sandberg, typograaf als museumman, 1982. foto: Conny Meslier

Edvard Munch (1981)

Hoewel het oeuvre van Munch zich meestal afspeelt rond thema's als liefde, angst en dood geeft deze tentoonstelling door een meer gevarieerde keuze, een iets optimistische beeld van Munch's werk. Naast 150 grafische werken zijn hier ook een aantal doeken opgenomen, die Munch in de vroeg-expressionistische periode 1900-1906 heeft geschilderd. Niet zonder reden, zoals blijkt uit de catalogus. De rauwe, expressionistische manier van schilderen en het gebruik van felle kleuren, vormt de aanleiding voor een beschouwing, waarin Munch wordt herkend als een voorloper en initiator van het Duits en Frans expressionisme.²⁶

Expositie *Cobra, Aventures Collectives*, op de rug gezien Adri Colpaart, Karel Appel en Pierre Alechinsky, 1984

Midden: Peter Reurslag en Wil Heins luisteren naar het gesprek tussen Constant en Guy Dotremont, 1984

Onder: Baukje Vellekoop met Alie en Ab Meilink tijdens de opening, 1984. foto's: Jos Ruijsseenaars

Grapus (1985)

Het Franse geëngageerde en humoristische ontwerperscollectief Grapus maakt vanaf 1970 al vijftien jaar indringende affiches over onderwerpen zoals: werkloosheid, onderwijs, vakbondsactiviteiten en theateraffiches. Het collectief werkt in een unieke en intellectuele benaderingswijze van het onderwerp. De tentoonstelling wordt in coöperatie met museum De Beyerd in Breda georganiseerd.

Overzichten van de expositie van het Franse ontwerperscollectief Grapus, 1985. foto's: archief Adri Colpaart

Onder: Affiche expositie Grapus, 1985. ontwerp: Grapus

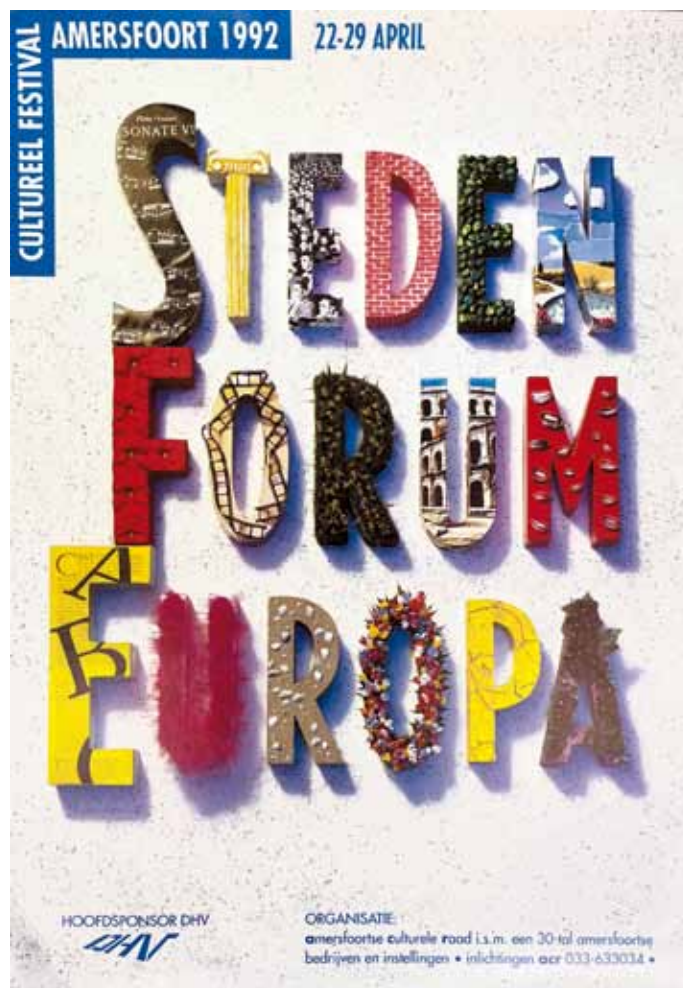

■ **Cultureel Festival Amersfoort Steden Forum Europa, 1992**

Op zaterdag 25 april 1992 trekt een bizarre, vrolijke stoet zeemonsters en andere wezens naar het Onze Lieve Vrouwekerkhof om daar de *Bruiloft van Neptunus* te vieren. Het onbetwiste hoogtepunt van het Steden Forum Europa met een aanbod van 70 culturele activiteiten van de deelnemende landen is de Ierse theatergroep Macnas en de bijna 400 amateurmusici en figuranten die daarvoor wekenlang hebben geoefend in de lege drukkerij van Onnes aan de Snouckaertlaan. Elf steden uit de Europese Gemeenschap nemen deel met diverse kunstzinnige presentaties, om uiteindelijk een Europese uitwisseling van programma's en ideeën op cultureel terrein te laten plaatsvinden.

In De Zonnehof is in samenwerking met The European League of Institutes of Arts (ELIA) een selectie gemaakt van werken van academiestudenten van de deelnemende steden.

Ook diverse Amersfoortse gezelschappen geven acte de présence. Burgemeester Schreuder ontvangt de elf burgemeesters van de deelnemende steden en zij tekenen gezamenlijk een slotakkoord waarin een stedenband wordt bevestigd. Maar het is niet gemakkelijk om zo'n band in leven te houden en ook productief voor de stad te laten zijn. Daarvoor is ook de betrokkenheid van het gemeentebestuur nodig en dat vlot niet erg. De reden daarvan is dat inmiddels de discussie over het voortbestaan van de ACR wordt gevoerd.

Programmaproject en affiche Cultureel Festival Amersfoort Stedenforum, 1992. ontwerp: Take Five

Boven, midden en voorgaande pagina: impressies uit *De Bruiloft van Neptunus* van de Ierse theatergroep Macnas, 1992. Foto's: Joeke Nel Moll

Onder: Peter Sinclair, uit Nîmes Frankrijk, met een rijdende geluidsculptuur, 1992. Foto: Joeke Nel Moll

Herenleed

man 1:

Alles wat geweest is, kwam dat?

man 2:

Dat kwam.

man 1:

En als het kwam,
komt het dan niet meer?

man 2:

Nee, het komt niet meer.

Tekstfragment uit *Herenleed*,
van Cherry Duyns en Armando
voor VPRO televisie en gebruikt
in de overlijdensadvertentie van
Armando, *de Volkskrant*, 6 juli 2018

Coumans vindt Amersfoorter Couzijn van Leeuwen één van de interessante stedelijke kunstenaars. In 2002 heb ik hem een opdracht gegeven om de bovenverdieping van De Zonnehof te gebruiken voor een installatie van karton. Hij vond dat een uitdaging en heeft de ruimte omgetoverd met ribkarton en een tacker met nietjes om alles aan elkaar te verbinden. Hij heeft een soort doolhof van karton gemaakt waar je doorheen kon lopen. Hij heeft er zeker een week aan gewerkt en gaf het de titel: 'het kartonlabyrint'.¹⁴

In die laatste jaren zijn er vele tentoonstellingen geweest met kunstenaars die veel voor De Zonnehof hebben betekend, maar ook voor mij persoonlijk, zegt Coumans, zoals Carel Visser. Coumans zoekt hem op in Zuid-Frankrijk aan de voet van de Pyreneeën. Vanuit zijn tuin kon je links en recht de hele bergketen overzien. In de jaren daarna heeft nog een aantal kunstenaars zoals Auke de Vries, Klaas Gubbels, Eugene Brands een solotentoonstelling gehad met een catalogus in de Zonnehofreeks.¹⁵ De laatste expositie in 2004 is *Wintergasten* waarvoor zes kunstenaars die al eerder in De Zonnehof te zien zijn geweest, uitgenodigd worden een andere kunstenaar mee te nemen.

Als Paul Coumans op 1 januari 2005 met pensioen gaat, heeft hij enkele tentoonstellingen voorbereid voor 2005. Begin van dat jaar wordt humorvol vroeg werk en grafiek van Niki de Saint Phalle tentoongesteld. De expositie is samengesteld uit de collectie van het Musée d'Art moderne et d' Art contemporain in Nice. Eigenlijk is deze expositie een afsluiting van een lange carrière die start met een bezoek aan de tentoonstelling *Dynamisch Labyrint-Dylaby* (ook met werk van Niki de Saint Phalle) in het Stedelijke Museum Amsterdam in 1962, waar ik met mijn oudste broer bij de opening was. Sandberg heeft mij met die tentoonstelling een denkbeeldige duw in de rug gegeven om met de kunsten bezig te zijn.¹⁶ Coumans neemt afscheid met een expositie van het werk van Emil Nolde *BlickKontakte*, *Frühe portraits* uit de collectie uit Nolde Stiftung, Seebüll.

Uitnodigingskaart en beelden
expositie *Niki de Saint Phalle*, 2005.
ontwerp kaart: Opera, Breda

Onder: *Het kartonnen labyrint*
van Couzijn van Leeuwen, 2002.
foto: Couzijn van Leeuwen

Boven: Het ontwerp Park Zonnehof van G84, adviesbureau voor de stedelijke en landschappelijke buitenruimte

Midden: Situatie Park Zonnehof met het Rietveldpaviljoen en de voormalige bibliotheek door Jan Poolen

Onder: De ontwikkeling van Park Zonnehof, schetsen van Jan Poolen

Jan Poolen en het Burger Initiatief Zonnehof

Jan Poolen, architect van ZEEP architects and urban designers, ontwikkelt voor het Burger Initiatief Zonnehof een plan voor herinrichting van het gebied rond de Zonnehof. Het troosteloze gebied wordt getransformeerd tot een parkachtige omgeving. De schepping van Rietveld komt zo veel beter tot zijn recht. In 1959 is het nog geheel omringd door tuinen.

Het plan wordt door de gemeenteraad geaccepteerd. G84, adviesbureau voor de stedelijke en landschappelijke buitenruimte krijgt opdracht het uit te werken.

Jan Poolen leert het paviljoen tot in detail kennen in de tijd dat hij er werkt. Hij maakt in 2017 voor de tentoonstelling 'De Stijl voorbij. Rietveld en de jaren vijftig' maquettes van de drie paviljoens die Gerrit Rietveld ontworpen heeft: De Zonnehof (Amersfoort, 1959), Sonsbeek (Arnhem 1955) en het Nederlands Paviljoen voor de Biënnale van Venetië (1954).

Boven: College van Rijksadviseurs 2004 - 2008 op bezoek bij de expositie *De Stijl Voorbij*, 2017. V.l.n.r.: Mels Crouwel, Rijksbouwmeester; Jan Brouwer, adviseur infrastructuur; Dirk Sijmons, adviseur landschap; Fons Asselbergs, adviseur cultureel erfgoed, samen voor een foto het Fokker interieur ontworpen door Gerrit Rietveld. foto: Annemarie Bets

Onder: Johanna van der Werff, vaak drijvende kracht achter architectuuractiviteiten, tijdens de inrichting van de expositie *De Stijl Voorbij*, 2017. foto: Aindia van Wely

Rietveldpaviljoen in Park Zonnehof 1959

Verstedelijking Versterking 2013

Park Zonnehof Voorhout 2014

Boven: Beelden van Anna Skubisz in de expositie Amersfoort aan Zee, 2024. foto: Anna Skubisz

Onder: My Lost Boys, installatie expositie Onbereikbare Liefde, 2022. foto: Heleen Jonkman

Kort voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2022, op 7 februari, verschijnt het langverwachte rapport van twee onderzoekers die op verzoek van de gemeente een toekomstvisie voor het Rietveldpaviljoen uitstippelen.³

Het 44 pagina's tellende advies sluit goed aan op de praktijk die onder regie van 033fotostad is gegroeid. De actieve vrijwilligersgroep en het bestuur zijn echter teleurgesteld bij het verschijnen van het rapport. Tussen de regels door – en ook expliciet – valt kritiek te lezen op het artistieke niveau dat omhoog kan ('Ja logisch', is de reactie: 'We werken immers zonder subsidie') en op de hoge gemiddelde leeftijd van de vrijwilligers. Het moet allemaal 'professioneler' en ambitieuzer. Op basis van de gevoerde gesprekken was er meer van het rapport verwacht.

De adviseurs stellen voor om een nieuwe Stichting Rietveldpaviljoen op te zetten, die het stokje van Stichting Fotostad overneemt. Door de wisseling van gemeenteraad is dit rapport alleen ter kennisgeving aangeboden en toegelicht in de gemeenteraad, maar nooit inhoudelijk besproken. Toch werkt dit rapport door...

Voor anarchie en traditie: werken met Hockney's invloed oktober-november 2023

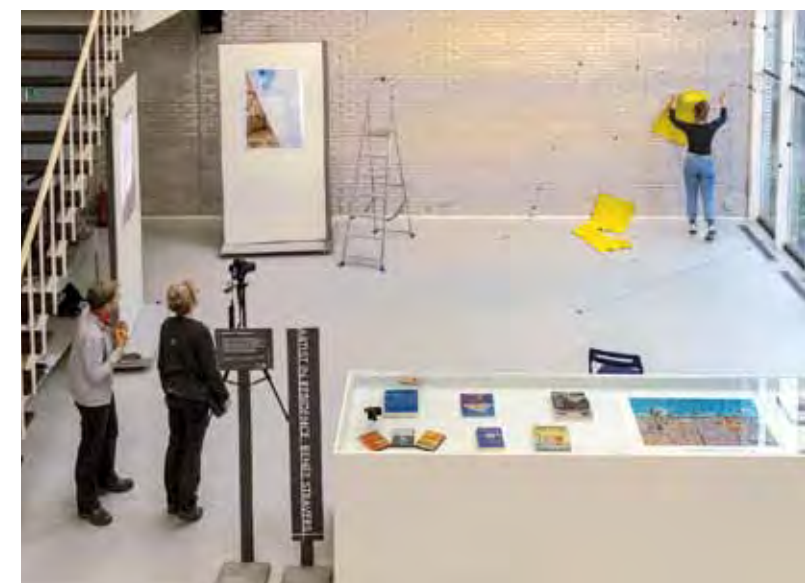
Een expositie van fotografie, beeldende kunst, film en video, geïnspireerd door baanbrekend kunstenaar David Hockney. Hockney wordt beschouwd als één van de invloedrijkste Britse kunstenaars van de twintigste eeuw. Zijn werk is experimenteel, vernieuwend en tegendraads, maar behoudt ook een sterke band met de traditie. Zijn levendige en positieve kunst inspireert en fascineert mensen over de hele wereld. Dat is te zien in de expositie waarvoor we samen met gastcurator Mariska Doesburg (Van Gogh Museum) tal van exposanten 'aan het werk zetten',

- professionele beeldend kunstenaars en fotografen;
- Renée Stravers die tijdens de expositie als 'Artist in Residence' aan een locatie-installatie werkt;
- vrijetijdscursisten in Midden-Nederland;
- cursisten, jong en oud, van Scholen in de Kunst.
- voor het eerst organiseren we, samen met kunstenaar Daniël van de Haterd, een speciaal Hockney Atelier waar bezoekers zelf aan de slag kunnen. Dat voorbeeld krijgt veel navolging in komende exposities.

Boven: Hockney Atelier met Daniël van de Haterd, 2023. foto: Annemiek van der Kuil

Midden: Renée Stravers toont invloed van Hockney, 2023. foto: Joke Vollebregt

Onder: Hockney's invloed op vrijetijdscursisten, 2023. foto: Heleen Jonkman

We kijken trots terug en verwachtingsvol naar voren. In 2018 waren er invloedrijke stadgenoten die verklaarden: ‘Er is geen behoefte meer aan De Zonnehof nu we Kunsthal KadE hebben. Het gebouw voldoet niet meer. Het staat op de verkeerde plek.’ Zij hebben ongelijk gekregen. Het is de afgelopen vijf jaar klip en klaar duidelijk geworden dat het Rietveldpaviljoen bestaansrecht heeft en een betekenisvolle rol speelt in de culturele wereld van Amersfoort en verre omstreken. En dat allemaal in zo’n iconisch pand.

Om nog één keer de typering van het gebouw te citeren uit de toespraak van burgemeester Molendijk bij de opening van De Zonnehof op 12 september 1959:

‘Eerlijk, eenvoudig, sereen, voorzien van een zekere argeloosheid...’

Hoeveel geluk kan een stad hebben.

Noten
Hoofdstuk
2019-2024

1 Documentatiemateriaal Burgerinitiatief 2013-2019, verzameld door Barbara Bastiaanssen

2 1954 gebouwd als kunstzaal voor de Nederlandse bijdragen aan de Biennale van Venetië.

3 Hernieuwde betekenis voor de gemeentelijke kunstzaal: Advies over toekomstige invulling van het Rietveldpaviljoen Amersfoort, Blueyard en De Culturele Zaak, 07 februari 2022

4 De gemeente blijft consequent de benaming ‘kwartiermakers’ gebruiken.

5 De commissie bestaat uit kwartiermaker Mirjam Blott, Lex van de Haterd (voorzitter LKG De Ploegh), Anna Kessler (Centraal Museum), Paul Baltus (directeur Amersfoort in C) en Hans van Helden namens de huidige gebruikers.

6 Zoals omschreven door Wim Pijbes in NRC van 22 juni 2023

Boven: Met trots terugkijken en verwachtingsvol naar voren. Scène uit *Ein Abend mit Ron*, 2021. foto: Theo Naessens

Geluk

**Je hoeft er niet voor op reis.
Het staat er, aanraakbaar.
Een toonbeeld van licht, lucht en ruimte.
Bedrieglijk van eenvoud.**

**Buiten kijk je naar de kunst binnen.
Binnen zie je de bomen en passanten buiten.**

De Zonnehof omarmt kunst.

**Ik werd er verliefd op *De Zomer*,
de eerste assemblage van Eugène Brands die ik ooit zag.
Ik werd omvergeblazen door de tentoonstelling
van Jef Diederens en dat gebeurde vaker.**

**Rik Wouters, Edvard Munch, Emil Nolde,
maar ook Werkman, Rietveld, Sandberg, Carel Visser,
Auke de Vries, Armando, Klaas Gubbels en Jan Versnel,
één Grande Parade.**

**Hoeveel geluk kan een mens hebben
met het paviljoen De Zonnehof
van Rietveld.**

Adri Colpaart,
Terugblik, 2024